

Веретельников Ігор Олегович

аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0003-5125-6487>
e-mail: ioveretelnikov@gmail.com

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано особливості банківського сектора як об'єкта державного регулювання та запропоновано напрямки та заходи державного впливу на забезпечення стабільності банківського сектора та його подальший розвиток з урахуванням викликів, спричинених повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Доведено, що ефективно функціонуючий банківський сектор є важливим фактором економічного розвитку держави. Ефективне державне регулювання стимулює залучення капіталу в економіку, кредитування підприємств та приватних осіб, сприяє розвитку фінансових інструментів і послуг, а також регулює ризики у діяльності банків як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

Завдяки вчасному і оперативному прийняттю відповідних нормативно-правових актів, спрямованих на стабілізацію банківського сектора, банківська система країни встояла на початку війни і продовжує працювати. Разом з тим, існує необхідність системного перегляду підходів до державного регулювання цієї сфери, зокрема, коригування його цілей, завдань і механізмів реалізації з метою підтримки стабільності функціонування банківської системи у довгостроковій перспективі.

З метою реалізації принципів забезпечення безпеки та стабільності, забезпечення ліквідності та фінансової стійкості, регулятивної гнучкості, прозорості та комунікації, захищеності клієнтів банків у практиці державного управління під час тривалої війни, запропоновано застосування комплексу державних заходів. Заходи класифіковано за такими напрямками, як забезпечення фінансової підтримки банків, забезпечення кібербезпеки в умовах посилення цифрових загроз, регуляторна підтримка банківської діяльності, захист прав та інтересів клієнтів банків, налагодження каналів комунікації та співпраці.

Наголошено на важливості здійснення постійного моніторингу та гнучкого реагування на зміни, щоб забезпечити ефективне функціонування банків та захист інтересів всіх зацікавлених сторін. З огляду на це, напрямком подальших досліджень може стати розробка системи критеріїв для проведення поточного моніторингу та заключного оцінювання результативності застосування заходів державного регулювання банківського сектора у розрізі окремих напрямків.

Ключові слова: банківський сектор, банківська система, державне регулювання, воєнний стан, напрямки державного регулювання, заходи державного регулювання.

Як цитувати: Веретельніков І. В. Банківський сектор в умовах війни: особливості державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2023. Вип. 1 (76). С. 56–71. <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-04>

Вступ. Банківський сектор є ключовою складовою фінансової системи країни, і його стабільність має важливе значення для економічної безпеки та стійкості країни в цілому. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало причиною низки загроз стабільному функціонуванню вітчизняної банківської системи, що, у свою чергу, могло спричинити колапс усієї фінансової системи і економіки в цілому. Для запобігання такій ситуації державою в особі Національного банку України, який, згідно зі ст.2 Закону України «Про Національний банк України» [11] є особливим центральним органом державного управління, було вжито оперативних заходів, які не допустили краху банківської системи.

Заходи оперативного реагування, які були застосовані державою, дійсно мали значний ефект, про що свідчать результати роботи банків на сьогодні. У Звіті про фінансову стабільність за червень 2023 року Національного банку України [6] відмічається, що попри виклики війни, банки демонструють високі показники ефективності та створюють запас капіталу, попри сповільнення припливів коштів населення зберігається висока ліквідність банків, покращується строковість фондування у гривні, припинилося падіння роздрібного кредитного портфеля завдяки картковому кредитуванню [6]. Разом з цим, безпрецедентна ситуація, яка склалася в умовах тривалої повномасштабної війни, високого рівня невизначеності та існуючих загроз подальшого пригнічення економіки через затяжну війну, вимагає системного перегляду підходів до державного регулювання цієї сфери, зокрема, коригування його цілей, завдань і механізмів реалізації з метою підтримки стабільності функціонування банківської системи у довгостроковій перспективі.

Огляд літератури. Дослідженням теоретичних аспектів державного впливу на функціонування та розвиток банківської системи та здійснення банківської діяльності присвячені наукові доробки Н. Давидкової [3], І.Д'яконової [4], Л. Кльоби [7], М. Коваленка [8], А. Пугач та Н. Демчук [14], у яких розглядаються доцільність та межі втручання держави у банківську діяльність, мета, завдання, принципи, методи, напрямки, стадії та форми державного регулювання банківського сектору тощо. У дослідженні М. Коваленка, зокрема, узагальнено теоретичні концепції впливу держави на економіку з точки зору ступеня втручання держави у функціонування банківського сектора та обґрунтовано необхідність впровадження у практику державного управління поняття «державне регулювання банківського сектора» [8]. Велике теоретичне значення має узагальнення І. Д'яконовою [4] моделей державного регулювання банківського сектора, яке є результатом аналізу та систематизації досліджень зарубіжних вчених [17,18, 20].

Як реакція наукової спільноти на повномасштабне вторгнення РФ, з моменту його початку з'явилася низка публікацій вітчизняних вчених, зокрема М. Біленко [1], Г. Забчук та О. Іващук [5], О. Еркес, О. Калити та Т. Сундук [19], В. Нянько [9], Н. Прокопенко, В. Мирончук та І. Шепель [13], Н. Фукс [15], присвячених особливостям функціонування та державного регулювання банківського сектора під час війни. Зазначені дослідження підтверджують той факт, що, попри воєнні ризики, банківська система України функціонує досить стабільно, забезпечує безперервну роботу фінансових установ та зберігає достатній рівень ліквідності. Також, науковцями зроблена спроба віднайти та теоретично обґрунтувати такі державні механізми, які допоможуть банківському сектору вистояти та продовжити ефективно функціонувати в умовах тривалої війни. Разом з тим, теоретичне підґрунтя адаптації системи державного регулювання банківського сектора до умов війни з обов'язковим врахуванням перспектив повоєнної відбудови та відновлення потребує подальших досліджень.

Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей банківського сектора як об'єкта державного регулювання та опрацювання напрямків та заходів державного впливу на забезпечення стабільності банківського сектора та його подальший розвиток з урахуванням викликів, спричинених повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Методологія дослідження. Для визначення структури та етапів наукових пошуків, дослідження сутності наукових категорій, обґрунтування ролі банківського сектора у розвитку та трансформації національної економіки під час дослідження було використано абстрактно-логічний метод. Для уточнення змісту понять «банківська система» та «банківський сектор», а також для встановлення зв'язку між ними було застосовано метод абстрагування, тобто розгляду окремих елементів понять з наступним поетапним синтезом складових. Використання методу дедукції дозволило виокремити функції, принципи, напрямки та заходи державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану. За допомогою методу індукції було досліджено властивості та державного регулювання банківського сектора, визначено тенденції розвитку банківського сектора України під час війни. Для формування висновків та рекомендацій щодо можливих заходів державного регулювання, які сприятимуть мінімізації банківських ризиків під час війни та стабілізації та подальшому розвитку банківського сектора, використано системний підхід та метод узагальнення.

Основні результати дослідження. Для опису фінансової сфери, пов'язаної з банками, у науці та практиці використовуються два терміни - банківський сектор і банківська система, але вони мають різне значення.

Банківська система є широким поняттям, яке включає всі суб'єкти, які займаються фінансовою діяльністю та мають взаємозв'язок з управлінням грошовими потоками та капіталом. Це не тільки банківський сектор, але й інші фінансові установи, такі як страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, фінансові компанії, ринки цінних паперів тощо.

Банківська система виконує різноманітні функції, такі як:

- зберігання грошей клієнтів, доступ до яких забезпечується за допомогою різних банківських послуг, таких як рахунки, депозити та платіжні картки;

- кредитування підприємств, приватних осіб, інших клієнтів для фінансування різних потреб (банківські кредити, іпотеки, автокредити, кредитні лінії та інші форми фінансування);
- здійснення платежів між клієнтами та третіми особами (переказ коштів, електронні перекази, чеки, платіжні картки, онлайн-платежі та інші способи оплати);
- управління ризиками, включаючи кредитний ризик, ризики зниження ліквідності, ринкові ризики та інші;
- здійснення розрахунків та клірингу між банками, підприємствами та іншими учасниками фінансового ринку, забезпечення переказу коштів, розрахунків по векселях, обслуговування платіжних систем тощо.

Згідно з ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до чинного законодавства [10].

Під банківським сектором М. Коваленко пропонує розуміти частину національної економіки, яка характеризується специфічними функціями, складається із банківських установ та є складовою економічної діяльності в країні [8]. Отже, у даному дослідженні, пропонується трактувати банківський сектор як підсистему банківської системи, яка охоплює центральний банк, комерційні банки, спеціалізовані банки та інші установи, що здійснюють банківські операції.

Як слушно зазначає І. Д'яконова, «якщо будь-яка галузь економіки регулюється державою, повинно існувати економічне обґрунтування доцільності цього регулювання, оскільки будь-яка його форма є втручанням у свободу підприємництва» [4]. Банківський сектор є однією з найважливіших складових економічної системи, оскільки основним його завданням є перерозподіл фінансових ресурсів між державою, суб'єктами господарювання та домогосподарствами. У банківському секторі відбувається концентрація фінансових ресурсів, які потім спрямовуються через кредитні потоки у стратегічно важливі галузі економіки. В цілому, більше 90% усіх фінансових послуг в Україні надаються у межах банківського сектора.

Констатуючи, що кінець ХХ ст. та початок ХХІ ст. відзначалися стрімким та практично безперервним зростанням фінансового сектора, А. Шуванов наголошує на «системотворчому характері великих банків, чия роль в економіці можна порівняти із серцево-судинною системою в організмі людини» [16].

Крім того, у дослідженні [16] говориться про явище фінансїалізації економіки, а саме переважання фінансових операцій у загальній структурі внутрішніх, а особливо міжнародних економічних відносин, та підпорядкуванням реального сектора економіки (виробництво товарів та послуг) фінансовому сектору. Виявляється вона у багаторазовому переважанні обороту фінансових ресурсів над оборотом товарів та послуг та різкому зростанні зворотного впливу фінансового сектора на функціонування реального сектора економіки.

Необхідність і важливість втручання держави у функціонування банківського сектора підтверджується тим, що ефективне функціонування банківського сектора є основою підвищення конкурентоспроможності національної еко-

номіки та запорукою довгострокового економічного зростання. Так, банки є основним джерелом інвестування фінансових ресурсів в економіку країни та важливим фактором забезпечення ефективного здійснення відтворювальних процесів в економіці. Крім цього, через банківську систему здійснюється перерозподіл тимчасово вільних коштів суб'єктів ринку на галузевому, міжгалузевому, регіональному та державному рівнях.

Необхідність і особливості режиму державного регулювання банківської діяльності визначають такі умови та чинники:

- банки є агентом реалізації грошово-кредитної політики і формування пропозиції грошей, тобто виконують важливі економічні функції;
- наявність асиметричної інформації на банківських ринках, що збільшує ризики ухвалення помилкових рішень;
- нездатність вкладників проконтролювати банки;
- вагома соціальна ціна банкрутства банків;
- ризиковість діяльності і потенційна нестабільність банківського бізнесу;
- банківський бізнес особливо приваблює шахраїв і шукачів легкої наживи;
- тенденція до монополізації банківської сфери;
- перехід банків на міжнародну систему фінансової звітності;
- міжнародний характер і глобалізація банківської діяльності [7, с.43].

Крім зазначених чинників, слід також враховувати, що банківська система держави знаходиться під значним тиском корпоративних інтересів комерційних банків, їхніх власників, тому постійне втручання держави необхідне для нормального функціонування банківського сектору економіки країни.

Отже, банківський сектор не може існувати поза межами системи державного регулювання економіки і повинен бути об'єктом уваги з боку держави, оскільки банківська система загалом, та банківський сектор, зокрема, є важливим каталізатором економічного розвитку, сприяючи залученню інвестицій, кредитуванню підприємств та підтримці фінансової стабільності.

Переваги державного регулювання банківського сектору полягають у тому, що виважене та обґрунтоване втручання держави допомагає уникнути фінансових криз, зменшує ризики банкрутства банків, сприяє утриманню довіри клієнтів до банківської системи та забезпечує надійність депозитів і фінансових послуг, дозволяє захищати права та інтереси клієнтів банків шляхом забезпечення конфіденційності фінансових даних, забезпечення чесної та прозорої практики банківської діяльності, контролю за якістю послуг, а також доступності фінансових послуг для всіх верств населення. В цілому, державне регулювання допомагає запобігати системним ризикам, таким як руйнування банків, передача фінансових криз через систему, неплатоспроможність банків тощо.

На думку А. Пугач, державне регулювання діяльності банків – це комплекс заходів, яких вживають відповідні державні органи для підтримання стабільності та ефективності банківської діяльності, обмеження негативних наслідків різноманітних ризиків [14, с. 41]. У той же час, М. Коваленко пропонує розглядати державне регулювання банківського сектора як комплекс заходів, які вживаються державою для координації правових, організаційних та економічних

відносин в усіх банківських установах, і має на меті досягнення цілей її соціально-економічного розвитку [8].

Державне регулювання банківського сектора включає в себе різноманітні функції, спрямовані на забезпечення стабільності, прозорості, безпеки та ефективності банківської системи. На нашу думку, основні функції державного регулювання банківського сектора включають:

Моніторинг і нагляд за діяльністю банків з метою забезпечення їх фінансової стійкості та відповідності нормативно-правовим вимогам, що включає контроль за фінансовими показниками, ризиками, дотриманням вимог до капіталу, проведенням аудиту та іншими аспектами діяльності банків.

Розробка та впровадження нормативно-правового каркасу, що регулює діяльність банківського сектора. Це включає прийняття законодавства, правил і стандартів, які стосуються вимог до капіталу, ліквідності, кредитування, звітності, антикорупційних заходів та інших аспектів банківської діяльності.

Ліцензування банків та інших фінансових установ з метою контролю їх діяльності шляхом встановлення вимог до кваліфікації керівництва, забезпечення капіталу, виявлення власників та забезпечення дотримання інших нормативних вимог.

Захист прав споживачів фінансових послуг, у т.ч. права клієнтів банків, що включає розробку законодавства щодо захисту вкладників, правил відшкодування збитків, забезпечення конфіденційності фінансових даних та доступу до інформації.

Запобігання фінансовим ризикам та забезпечення стабільності банківської системи шляхом встановлення механізмів моніторингу ризиків, стрестестування банків, розробку кризових планів та інші заходи, спрямовані на зменшення системних ризиків.

Регулювання міжнародних фінансових відносин, зокрема у сфері переказу коштів, валютного контролю та виконання міжнародних фінансових стандартів.

Особливо важливого значення державне регулювання банківського сектора набуває в умовах війни, коли підвищується рівень нестабільності і невизначеності зовнішнього середовища функціонування банків. Це вимагає від держави оперативних і ефективних рішень, реалізація яких дозволить забезпечити стабільність та безпеку фінансової системи, захист інтересів споживачів та підтримку економічного розвитку країни.

Відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 7 та ст. 71 Закону України «Про Національний банк України», НБУ на випадок введення воєнного стану або особливого періоду наділений функцією визначення особливостей функціонування банківської системи України та уповноважений визначати особливості регулювання та нагляду за банками у випадку виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи країни, якщо їх наявність підтверджується Радою з фінансової стабільності [11].

Дійсно, в умовах війни забезпечення безперебійної роботи банківської системи стало одним з головних завдань регулятора, на вирішення якого були спрямовані його основні рішення.

З перших днів війни Національним банком України було прийнято низку антикризових рішень, спрямованих на захист інтересів клієнтів банків, вкладників, бізнес-клієнтів, а також збереження доступу до власних та кредитних коштів, платежів і переказів. Основним нормативним актом у банківській сфері, який створив законодавчу основу для забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи, стала Постанова правління Національного банку України №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [12]. У цій постанові керівництво НБУ у перший же день повномасштабного вторгнення Росії в Україну оперативно відреагувало на ситуацію, що склалася, і визначило як перелік зобов'язань суб'єктів банківської системи, так і низку обмежень з метою подолання викликів, які постали перед банківською системою з початком війни.

У відповідності до постанови, в період запровадження воєнного стану:

- банки забезпечують роботу відділень в безперебійному режимі за умови відсутності загрози життю та здоров'ю населення;
 - забезпечується доступ до сейфових скриньок у безперебійному режимі;
 - безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень;
 - банкомати підкріплюються готівкою без обмежень.
- Разом з тим, постановою передбачено низку тимчасових обмежень під час воєнного стану, серед яких:
- призупинення роботи валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами;
 - фіксація офіційного курсу;
 - встановлення певних обмежень зняття готівки з рахунку клієнта;
 - заборона видачі готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті, з деякими винятками;
 - уведення мораторію на здійснення транскордонних валютних платежів;
 - зупинення здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України;
 - призупинення банками-емітентами електронних грошей здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима, розповсюдження електронних грошей.

Водночас, НБУ запровадив певні послаблення банківського нагляду для зниження регуляторного навантаження на банки в умовах війни, зокрема:

- скасування заходів впливу за порушення низки нормативів: капіталу, ліквідності, кредитного ризику, лімітів відкритої валютної позиції, строків подання статистичної звітності, якщо такі порушення виникли після 24 лютого 2022 року;
- відтермінування на 2023 рік проведення зовнішньої оцінки стійкості для банків;
- скасування заходів впливу за невчасне оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності;
- скасування заходів впливу за порушення формування та зберігання обов'язкових резервів;

- дозвіл використання хмарних сервісів, які розміщуються на території ЄС, Великої Британії, США та Канади для підвищення стабільності роботи банківської системи.

Крім того, аби спростити доступ банків до ліквідності, 24 лютого НБУ запровадив бланкові кредити рефінансування без обмеження за сумою терміном на 1 рік з можливістю продовження ще на рік. Оскільки ліквідність банківської системи з початку війни виросла, а банки почали достроково повертати кредити рефінансування, регулятор 15 квітня повернувся до практики видачі лише забезпечених кредитів, які були пріоритетним інструментом підтримки ліквідності банків до початку повномасштабної війни.

Отже, слід констатувати, що вітчизняна банківська система впоралася із шоком початку війни та адаптувалася до воєнного стану. Це підтверджується тим, що банки вже повертають рефінансування НБУ, відбувається приплив коштів населення до банківської системи, банки працюють безперебійно навіть у регіонах, де тривають активні бойові дії [2].

Разом з тим, слід відмітити, що заходи, вжиті державою для підтримки банківської системи під час війни, носять все ж таки дещо однобокий характер та являють собою засоби негайного реагування на ситуацію, що склалася, їм бракує комплексності, системності та врахування стратегічних цілей у довгостроковій перспективі.

М. Коваленко у своєму дослідженні [8] відзначає, що в періоди криз типовою тенденцією, яка спостерігається у світі, є посилення втручання держави в діяльність банків. Також він підкреслює, що «це явище не тимчасове, а має вже системно-постійне значення». Цілком погоджуємося, що антикризові заходи, що носять характер «протипожежних заходів», необхідні, але і криза задає стратегічні цілі [8, с.16]. Сьогодні, в умовах воєнного стану, надзвичайно актуальною є теза про те, що «економічну політику в такий період важливо орієнтувати не стільки на боротьбу з причинами або наслідками самої кризи, скільки на створення умов для становлення банківського сектора нової якості» [8, с.16].

Як зазначають дослідники [5], проведення політики інфляційного таргетування шляхом обмеження банківського кредитування та створення умов для накопичення короткострокової депозитної бази дозволило досягнути ефекту стабільності банківської системи та мінімальних ризиків банківської діяльності, однак нехтуючи потребами кредитного забезпечення економічного зростання. З огляду на це, слід враховувати, що в умовах воєнного стану банківська система України повинна не лише забезпечувати безперебійне розрахунково-касове обслуговування економічних агентів, але й бути драйвером економічного розвитку за рахунок використання цільових кредитних програм.

Як і в мирний час, діяльність банківської системи повинна здійснюватися на принципах законності, економічної самостійності, незалежності, відповідальності за своїми зобов'язаннями, легальності банківських операцій, дотримання нормативів НБУ, забезпечення права вибору банківської установи фізичними особами та забезпечення виконання взятих на себе зобов'язань, а також збереження довіри громадян [13]. Базуючись на перелічених принципах

функціонування банківської системи, вважаємо, що принципами державного регулювання банківської системи під час війни повинні бути:

- забезпечення безпеки та стабільності;
- забезпечення ліквідності та фінансової стійкості;
- регулятивна гнучкість;
- прозорість та комунікація;
- захист прав та інтересів клієнтів банків.

Реалізація зазначених принципів у практиці державного управління під час тривалої війни повинна передбачати комплекс заходів за такими напрямками, як забезпечення фінансової підтримки, забезпечення кібербезпеки, регуляторна підтримка, захист клієнтів та комунікація (табл. 1)

Таблиця 1

Пріоритетні напрямки та заходи державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану

Table 1

Priority areas and measures of state regulation banking sector under martial law

Напрямки	Заходи
1	2
Забезпечення фінансової підтримки банків	1) Надання банкам ліквідності шляхом забезпечення їх фінансування за допомогою кредитних ліній або надання кредитів за пільговими умовами. 2) Надання гарантій на банківські депозити, що допомагає зберегти довіру клієнтів до банківської системи. 3) Введення програм страхування для захисту вкладників та мінімізації ризиків. 4) Вжиття регулятивних заходів, спрямованих на посилення нагляду та контролю за банками, запровадження обмежень на ризикові операції, збільшення капіталовкладень та вимог до ліквідності. 5) Введення податкових пільг або зниження податкового навантаження для банків з метою зменшення фінансового тягаря та підтримки їхньої стабільності. 6) Пошук допомоги та фінансової підтримки від міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ) або Світовий банк.
Захист прав клієнтів банків	1) Прийняття та зміна законодавства з метою забезпечення додаткового захисту прав клієнтів банків (закони про захист конфіденційності фінансових даних клієнтів, правила про компенсацію та відшкодування в разі втрати коштів або майна через військові події, механізми спорів та скарг тощо). 2) Перевірка фінансової стійкості банків, нагляд за дотриманням правил та стандартів, запобігання фінансовим злочинам, включаючи відмивання грошей та фінансування тероризму. 3) Створення компенсаційних механізмів для клієнтів банків, які постраждали внаслідок військових дій (наприклад, фонди компенсації клієнтам, які зазнали збитків або втрати через руйнування, крадіжки або інші воєнні події).

Продовження табл. 1
Table 1 (continued)

1	2
	<p>4) Забезпечення інформаційної підтримки клієнтам банків під час війни, що включає поширення офіційної інформації щодо безпеки банківських операцій, прав клієнтів та процедур компенсації.</p> <p>5) Постійний моніторинг банківської діяльності щодо обслуговування клієнтів під час війни з метою виявлення можливих недоліків, антиконкурентної поведінки, порушення прав клієнтів тощо.</p>
Регуляторна підтримка	<p>1) Підвищення гнучкості регуляторних вимог, встановлення тимчасових заходів, які сприяють підтримці ліквідності банків та зменшенню фінансового тиску (зниження капіталовкладень, збільшення лімітів на кредитування, розширення можливостей реструктуризації кредитів тощо).</p> <p>2) Оперативне реагування та швидке прийняття державних регуляторних рішень, скорочення бюрократичних процедур.</p> <p>3) Ефективна координація між регуляторними органами та збройними силами для забезпечення безпеки банківського сектору (обмін інформацією, спільне планування, взаємодія з місцевими владами).</p> <p>4) Підтримка ефективної комунікації та побудова системи довіри між державою, банками та іншими зацікавленими сторонами.</p> <p>5) Регулярний моніторинг фінансового стану банків, оцінка ризиків та прийняття відповідних заходів для запобігання системним кризам.</p>
Забезпечення кібербезпеки	<p>1) Забезпечення єдиної для усіх банків системи захисту, розробка і впровадження кібербезпекових стандартів для банківського сектору (заходи безпеки, процедури виявлення загроз та відновлення після кібератаки).</p> <p>2) Регулярний державний аудит безпеки банківських систем і баз даних з метою виявлення потенційних вразливостей та недоліків для прийняття відповідні заходів для запобігання загроз або мінімізації ризиків.</p> <p>3) Організація навчальних програм та шкіл з кібербезпеки для працівників банків, які працюють з інформаційними системами.</p> <p>4) Впровадження ефективних державних механізмів моніторингу кібератак та реагування на них, що включають постійне спостереження за загрозами, виявлення аномальної активності та швидку реакцію на інциденти.</p> <p>5) Підтримка тісної співпраці зі спеціальними службами та правоохоронними органами для обміну інформацією про кіберзагрози та спільного реагування на них.</p> <p>6) Сприяння актуалізації технологій та програмного забезпечення банків, щоб уникнути використання застарілих і вразливих систем.</p>
Налагодження каналів комунікації та співпраці	<p>1) Організація спеціального механізму зв'язку між урядом і банками (наприклад, спеціальна комісія або робоча група), що дозволить банкам швидко отримувати офіційну інформацію та рекомендації з уряду щодо дій під час кризових ситуацій.</p> <p>2) Проведення регулярних зустрічей з представниками банківського сектору для обговорення поточної ситуації, виявлення проблем та вирішення нагальних питань на національному, регіональному та місцевому рівнях.</p>

Закінчення табл. 1
Table 1 (ended)

1	2
	3) Забезпечення постійного потоку інформації між урядом і банками, надання регулярних оновлень щодо ситуації на політичному та військовому фронтах, економічних показників, змін у регуляторному середовищі та інших факторів, що можуть впливати на банківський сектор. 4) Впровадження ефективного механізму для сповіщення банків про екстрені ситуації та надання вказівок щодо дій. (створення систем тривоги, екстрених комунікаційних каналів). 5) Залучення банків до процесів планування надзвичайних ситуацій та розробки стратегій відновлення, що підвищить вірогідність врахування інтересів та потреб банків.

Перелічені заходи, за умови їх комплексної та системної реалізації, можуть сприяти збереженню стабільності банківського сектору під час військових дій та у довгостроковій перспективі у період повоєнного відновлення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень.

Доведено, що ефективно функціонуючий банківський сектор є важливим фактором економічного розвитку держави. Ефективне державне регулювання стимулює залучення капіталу в економіку, кредитування підприємств та приватних осіб, сприяє розвитку фінансових інструментів і послуг, а також регулює ризики у діяльності банків як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

Завдяки вчасному і оперативному прийняттю відповідних нормативно-правових актів, спрямованих на стабілізацію банківського сектора, банківська система країни встояла на початку війни і продовжує працювати. Разом з тим, існує необхідність системного перегляду підходів до державного регулювання цієї сфери, зокрема, коригування його цілей, завдань і механізмів реалізації з метою підтримки стабільності функціонування банківської системи у довгостроковій перспективі.

Принципами державного регулювання банківської системи під час війни визначено забезпечення безпеки та стабільності, забезпечення ліквідності та фінансової стійкості, регулятивна гнучкість, прозорість та комунікація, захист прав та інтересів клієнтів банків. Реалізуючи зазначені принципи у практиці державного управління під час тривалої війни, держава може застосувати комплекс заходів державного регулювання банківського сектору за напрямками:

Забезпечення фінансової підтримки банків. Держава може надати фінансову допомогу банкам, які потребують капіталу для забезпечення своєї роботи під час кризових ситуацій. Це може включати надання ліквідності, гарантій або кредитів з низькими процентними ставками.

Захист прав клієнтів банків. Державні заходи для захисту прав та інтересів клієнтів банків під час військового конфлікту можуть включати механізми ком-

пенсії для клієнтів, які постраждали внаслідок війни, а також забезпечення безпеки їхніх банківських рахунків і активів.

Забезпечення кібербезпеки банківського сектору. У військовий період кібератаки можуть бути збільшені, тому важливо забезпечити належний захист банківських систем і баз даних, щоб запобігти злому або крадіжці фінансової інформації.

Регуляторна підтримка. Держава може вжити заходів для полегшення регуляторного тиску на банки під час військових дій, що передбачає тимчасове скасування або послаблення деяких обмежень, щоб банки могли ефективніше функціонувати і забезпечити послуги клієнтам.

Комунікація та співпраця. Держава повинна забезпечити ефективну комунікацію та обмін інформації з банками, щоб швидко реагувати на зміни у ситуації та вирішувати проблеми, що допоможе забезпечити стабільність у фінансовому секторі.

Ці заходи спрямовані на підтримку функціонування банківського сектору у період воєнного стану та повоєнного відновлення. Однак, враховуючи складність ситуації, важливо здійснювати постійний моніторинг та гнучко реагувати на зміни, щоб забезпечити ефективне функціонування банків та захист інтересів всіх зацікавлених сторін. З огляду на це, напрямком подальших досліджень може стати розробка системи критеріїв для проведення поточного моніторингу та заключного оцінювання результативності застосування заходів державно-регулювання банківського сектору у розрізі окремих напрямків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біленко М.С. Новели законодавства в банківській сфері в умовах воєнного часу. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 9-14. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/225> (дата звернення: 19.05.2023)
2. Веретельніков І. Державні механізми забезпечення стабільності банківської системи в умовах воєнного стану. *Публічне управління XXI століття: в умовах гібридних загроз* : зб. наук. матер. XXIII Міжнар. наук. конгресу. Х.: ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2023.
3. Давидкова Н.М. Банківський сектор економіки як об'єкт державного регулювання. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2014. № 1 (76). С. 137-141.
4. Дяконова І.І. Державне регулювання банківської діяльності: вивчення моделей, обґрунтування категорійного апарату. 2007 URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/58777/6/D%e2%80%99iakonova_Derzhavne_rehulivannia_bankivskoi.pdf;jsessionid=5F6DB06141125838771E142C58FB6CD6D (дата звернення: 22.05.2023)
5. Забчук Г., Іващук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 1-2. С. 50-61. URL: <http://ibo.wunu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/544> (дата звернення: 22.05.2023)
6. Звіт про фінансову стабільність. Національний банк України. Червень 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 5.06.2023)

7. Кльоба Л.Г., Кльоба В.Л., Кльоба Р.Л. Умови та чинники державного регулювання банківської діяльності. *Економіка та держава*. 2013. № 9. С. 42-45. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2013/12.pdf (дата звернення: 19.05.2023)
8. Коваленко М. М. Механізм державного регулювання банківського сектору економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Рівне, 2014. 40 с.
9. Нянько В., Нянько Л., Нянько В. Банківська система за воєнного стану та у післявоєнному відновленні України *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Випуск 35/2022. С. 96-105.
10. Про банки та банківську діяльність. Закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 25.05.2023)
11. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 24.05.2023)
12. По роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. №18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22/conv#n2> (дата звернення: 29.04.2023)
13. Прокопенко Н., Мирончук В., Шепель І. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556> (дата звернення: 21.05.2023)
14. Пугач А.М., Демчук Н.І. Державне регулювання банківського сектору в умовах економічної кризи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22(3). С. 38-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_22%283%29__11 (дата звернення: 19.05.2023)
15. Фукс Н.А. Правові засади банківського регулювання та нагляду в Україні в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 98-101. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19484> (дата звернення: 22.05.2023)
16. Шуванов А.Р. Структурні зміни національної економіки України: загрози та можливості. *Теорія та практика державного управління*. 2022. Вип. 2 (75). С. 70–87. URL: <https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/view/21729/20209> (дата звернення: 23.05.2023)
17. Brockhaus-Enzyklopaedie: Inna 24 Bd-18, voellig neubearbeitet, Auflage Mannheim: Brockhaus. S. 209.
18. Burghof, Hans-Peter. Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermediation. Berlin: Duncker & Humblot, 1998. 331 s.
19. Erkes O., Kalyta O., Sunduk T. Banking system of Ukraine in war. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 4. S. 122-133. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1351/1293> (дата звернення: 23.05.2023)
20. Vogel, Thomas. Bankenregulierung. Die Zielsetzungen Einlegerschutz und Stabilitaet des Bankensystems. Wuerzburg, Julius-Maximilian-Universitaet, 1990. 245 s.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2023

Стаття рекомендована до друку 05.06.2023

Ihor Veretelnikov, post-graduate student
of the Economic Policy and Management Department
of the Educational and Scientific Institute «Institute of Public Administration»,
V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-5125-6487> e-mail: ioveretelnikov@gmail.com

BANKING SECTOR IN THE CONDITIONS OF WAR: FEATURES OF STATE REGULATION

Abstract. The article theoretically substantiates the peculiarities of the banking sector as an object of state regulation and proposes directions and measures of state influence on ensuring the stability of the banking sector and its further development, taking into account the challenges caused by the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine.

It has been proven that an efficiently functioning banking sector is an important factor in the economic development of the state. Effective government regulation stimulates the attraction of capital into the economy, lending to enterprises and private individuals, promotes the development of financial instruments and services, and also regulates risks in the activities of banks both in the short term and in the long term.

Thanks to the timely and prompt adoption of relevant legal acts aimed at stabilizing the banking sector, the country's banking system withstood the war and continues to work. At the same time, there is a need for a systematic review of approaches to state regulation of this area, in particular, adjustment of its goals, objectives and implementation mechanisms in order to maintain the stability of the functioning of the banking system in the long term.

In order to implement the principles of ensuring security and stability, ensuring liquidity and financial stability, regulatory flexibility, transparency and communication, protection of bank clients in the practice of state administration during a long war, it is proposed to apply a set of state measures. Measures are classified according to such directions as ensuring financial support for banks, ensuring cyber security in the face of increasing digital threats, regulatory support for banking activities, protecting the rights and interests of bank clients, establishing communication and cooperation channels.

The importance of constant monitoring and flexible response to changes was emphasized in order to ensure the effective functioning of banks and protect the interests of all interested parties. In view of this, the direction of further research may be the development of a system of criteria for ongoing monitoring and final evaluation of the effectiveness of the application of measures of state regulation of the banking sector in terms of individual directions.

Key words: banking sector, banking system, state regulation, martial law, directions of state regulation, measures of state regulation.

In cites: Veretelnikov I. O. (2023). Banking Sector in the Conditions of War: Features of State Regulation. *Theory and Practice of Public Administration*, 1 (76), pp. 56–71. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-04> [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. Bilenko M.S. (2022). Amendments to legislation in the banking sector in wartime conditions. *New Ukrainian law*. Issue 2. P. 9-14. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/225> (access date: 19.05.2023) [in Ukrainian].

2. Veretelnikov I. (2023). State mechanisms for ensuring the stability of the banking system under martial law. Public administration of the 21st century: in the conditions of hybrid threats: coll. of science the mother XXIII International of science congress Kh.: Institute of Public Administration of V.N. Karazin Kharkiv National University [in Ukrainian].
3. Davydkova N.M. (2014). The banking sector of the economy as an object of state regulation. State and regions. Series: Economy and entrepreneurship. No. 1 (76). P. 137-141. [in Ukrainian].
4. Dyakonova I.I. (2007) State regulation of banking activity: study of models, justification of the categorical apparatus. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58777/6/D%e2%80%99iakonova_Derzhavne_rehuliuvannia_bankivs-koi.pdf;jsessionid=5F6DB06141125838771E142C58FBCD6D (access date: 22.05.2023) [in Ukrainian].
5. Zabchuk G., Ivashchuk O. (2022). Risks of the banking system of Ukraine in the conditions of martial law. Institute of accounting, control and analysis in the conditions of globalization. Issue 1-2. P. 50-61. URL: <http://ibo.wunu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/544> (access date: 05/22/2023) [in Ukrainian].
6. Report on financial stability. National Bank of Ukraine. June 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=4 (access date: 06/5/2023) [in Ukrainian].
7. Klyoba L.G., Klyoba V.L., Klyoba R.L. (2013). Conditions and factors of state regulation of banking activity. Economy and the state. No. 9. P. 42-45. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2013/12.pdf (access date: 05/19/2023) [in Ukrainian].
8. Kovalenko M. M. (2014). Mechanism of state regulation of the banking sector of the economy of Ukraine: autoref. thesis for obtaining sciences. degree of doctor of sciences on PA : 25.00.02. Rivne. 40 p. [in Ukrainian].
9. Nyanko V., Nyanko L., Nyanko V. (2022). The banking system during the martial law and in the post-war reconstruction of Ukraine Scientific notes of the Lviv University of Business and Law. The series is economical. Legal series. Issue 35/2022. C. 96-105. [in Ukrainian].
10. About banks and banking activities. Law of Ukraine dated December 7, 2000 No. 2121-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (access date: May 25, 2023) [in Ukrainian].
11. About the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine dated May 20, 1999 No. 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (access date: 05/24/2023) [in Ukrainian].
12. On the operation of the banking system during the introduction of martial law: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated February 24, 2022 No. 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22/conv#n2> (access date: 04/29/2023) [in Ukrainian].
13. Prokopenko N., Myronchuk V., Shepel I. (2022). Principles of functioning of the banking system of Ukraine in the conditions of war. Economy and society. Issue 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556> (access date: 05/21/2023) [in Ukrainian].
14. Pugach A.M., Demchuk N.I. (2018). State regulation of the banking sector in the conditions of the economic crisis. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and world economy. Issue 22(3). P. 38-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_22%283%29_11 (date of application: 19.05.2023) [in Ukrainian].

15. Fuchs N.A. (2022). Legal foundations of banking regulation and supervision in Ukraine under martial law. The European choice of Ukraine, the development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century. Odesa: "Helvetyka" Publishing House, 2022. Vol. 2, pp. 98-101. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19484> (access date: 05/22/2023) [in Ukrainian].

16. Shuvanov A.R. (2022). Structural changes of the national economy of Ukraine: threats and opportunities. Theory and practice of public administration. 2022. Issue 2 (75). P. 70–87. URL: <https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/view/21729/20209> (access date: 05/23/2023) [in Ukrainian].

17. Brockhaus-Enzyklopaedie: Inna 24 Bd-18, voellig neubearbeitet, Auflage Mannheim: Brockhaus. S. 209.

18. Burghof, Hans-Peter. Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermediation. Berlin: Duncker & Humblot, 1998. 331 s.

19. Erkes O., Kalyta O., Sunduk T. (2022). Banking system of Ukraine in war. Scientia Fructuosa. № 4. S. 122-133. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1351/1293> (дата звернення: 23.05.2023)

20. Vogel, Thomas. Bankenregulierung. Die Zielsetzungen Einlegerschutz und Stabilitaet des Bankensystems. Wuerzburg, Julius-Maximilian-Universitaet, 1990. 245 s.

The article was received by the editors 21.04.2023

The article is recommended for printing 05.06.2023